

Присяжна Анна Василівна,
доцент кафедри кримінального права
та процесу Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ В УКРАЇНІ

Відповідно до Основного Закону України [1] та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] судді визнані носіями судової влади, вони є незалежними, недоторканими та незмінюваними. Одна з гарантій незалежності суддів – особлива процедура притягнення їх до юридичної відповідальності, яка регламентується Конституцією України та вказаним Законом. Питання юридичної відповідальності суддів, зокрема дисциплінарної, неодноразово були предметом дискусій як серед самих працівників суддівського корпусу, так і серед науковців, котрі тим чи іншим чином розглядали правовий статус суддів.

Цей вид юридичної відповідальності порівняно з іншими є найпоширенішим і часто застосовуваним до суддів. Дисциплінарна відповідальність є не тільки гарантом виконання суддями своїх службових обов'язків, а й забезпеченням прав громадян на професійний і справедливий судовий розгляд їхніх справ [3, с. 76]. Зміцнення законності в діяльності органів правосуддя безпосередньо пов'язане зі станом дисципліни, рівнем культури та етики, а також фахової підготовки їх працівників. Саме тому дотримання трудової дисципліни є одним з основних обов'язків судді.

Загалом, дисциплінарна відповідальність суддів спрямована на формування відповідального професійного підходу та припинення правопорушень у сфері правосуддя, зокрема корупційної складової [4, с. 22].

З доктринальної точки зору дисциплінарна відповідальність суддів розглядається як особливий, самостійний вид юридичної відповідальності, який застосовується у специфічній сфері людського життя і пов'язаний з професійною діяльністю спеціальних суб'єктів – суддів [3, с. 75–76].

О.В. Гончаренко звертає увагу, що ефективність механізму притягнення суддів до відповідальності за встановлені факти порушення ними закону безпосередньо пов'язана з рівнем довіри громадськості до суддівського корпусу та належної роботи судової системи. Як свідчать соціальні опитування та статистичні показники діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та інших державних органів, кількість скарг на осіб у суддівських мантиях щороку зростає, що не може залишитися поза увагою як правоохоронної та законодавчої галузі діяльності суспільства, так і науки [5, с. 83].

У Вищій раді правосуддя створено три Дисциплінарні палати ВРП. Упродовж 2019 року Дисциплінарні палати ВРП провели

135 засідань. Усього у звітному періоді (2019 рік) Дисциплінарні палати ВРП прийняли 150 рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності 163 суддів [6].

С. В. Подкопаєв розглядає дисциплінарну відповідальність суддів як вид юридичної відповідальності, що полягає в понесенні порушником суддівської дисципліни несприятливих для нього позбавлень морального, матеріального та організаційного характеру і є одним із засобів забезпечення відповідності діяльності й поведінки суддів професійним стандартам (суддівській дисципліні) [7, с. 162].

Л. Є. Виноградова наголошує на подвійному характері дисциплінарної відповідальності суддів, оскільки вона встановлюється, по-перше, на загальних умовах з іншими суб'єктами, а по-друге, з урахуванням специфіки професійної діяльності суддів. Крім того, вчена веде мову про загальну дисциплінарну відповідальність суддів, яка настає за нормами трудового права, та спеціальну дисциплінарну відповідальність суддів, яка регламентується винятково спеціальними нормативними актами [8, с. 36].

З аналізу українського законодавства випливає, що на суддів поширюється лише спеціальна дисциплінарна відповідальність, оскільки підстави для дисциплінарної відповідальності, процедура дисциплінарного провадження, орган, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, дисциплінарні стягнення, які можуть застосовуватися до судді, порядок їх накладення, порядок їх зняття та оскарження визначені саме спеціальними законами – «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду правосуддя».

Проблемним є те, що на законодавчому рівні відсутнє визначення поняття «дисциплінарний проступок судді», а також складу такого проступку. О. Д. Новак вважає, що поняття дисциплінарного проступку судді слід розглядати як винне, протиправне, умисне або необережне порушення суддею службової дисципліни [9, с. 337].

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав, визначених у ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р. Тобто дисциплінарна відповідальність судді настає у разі порушення підстав дисциплінарної відповідальності суддів, передбачених ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р., які в свою чергу кореспондуються з обов'язками судді, визначеними у ст. 56 вказаного Закону. Крім того, законом чітко передбачено, що такі порушення мають бути винними, що виражається у формі умислу або недбалості.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р. визначає орієнтовний перелік тих дисциплінарних проступків, що вважаються істотними й підпадають під грубе нехтування суддею своїми обов'язками та дій, що є несумісними зі статусом судді. Водночас цей перелік дисциплінарних проступків не є вичерпним.

Таким чином, з одного боку законодавець визначив вичерпний перелік дисциплінарних проступків, що містяться у ст. 106 Закону

України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р., а з іншого такий перелік не є вичерпним з огляду на положення ч. 8 та 9 ст. 109 вказаного Закону.

Все віднесено на розсуд членів ВРП. Разом з тим розсуд і суб'єктивізм – поняття дуже близькі, тому об'єктивна дисциплінарна відповідальність суддів вимагає конкретизації [10, с. 416].

Підсумовуючи, вище викладене, можна відзначити, що застосування заходів дисциплінарної відповідальності до суддів має своєю метою відновлення порушених державно-службових відносин та запобігання негативним наслідкам учиненого проступку. Крім того, дисциплінарна відповідальність суддів має загальні цілі юридичної відповідальності, а саме: захист правопорядку та законності, зміцнення у суддів поваги до законності, прав і свобод громадян, вимог присяги судді, державної дисципліни та запобігання новим проступкам.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1181>
3. Марочкіним І. Є., Крючко Ю. І., Москвич Л. М. та ін. Статус суддів: навч. посіб. / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Х.: Право, 2009. 120 с.
4. Шевченко А. В. Дисциплінарна відповідальність суддів України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 238 с.
5. Гончаренко О.В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина перша) / О.В. Гончаренко // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – С. 78–91.
6. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2019 році // Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/statistics/informaciya№-analychnyy-zvit-pro-diyalnist-vyshchoyi-rady-pravosuddya-u-2019-roci>.
7. Подкопаев С. В. Дисциплінарна відповідальність суддів: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 185 с.
8. Кобец Н. Г. Социальная ответственность в системе предупреждения правонарушений на предприятии. Советское государство и право. 1978. № 3. С. 88–95.
9. Новак О. Д. Особливості дисциплінарної відповідальності суддів. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2012. Вип. 23. С. 334–343.
10. Маляренко А. До питання упередженості як підстави дисциплінарної відповідальності суддів. Право України. 2012. № 1–2. С. 414–420.